

Congresverslag

Verslag Lustrumcongres Antwerpen (29 -30/09/2006)

***Tom Platteau, Sandrien Tuerlinckx, Irma Gruijters,
Jacqueline de Groot***

Het verjaardagscongres van de stichting Tijdschrift voor Seksuologie (TvS), de Nederlandse Vereniging voor Seksuologie (NVVS), de Vlaamse Vereniging voor Seksuologie (VVS) en de Wetenschappelijke Vereniging voor Seksuele Disfuncties (WVSD) ging door in Congrescentrum Elzenveld, een historische site die sinds 1238 ook heeft dienst gedaan als hospitaal en klooster, en een oase van rust en groen in hartje Antwerpen.

Het congres kon vóór aanvang al een groot succes genoemd worden; een inschrijvingsstop moest ingelast worden wegens de massale interesse van seksuologisch geschoolde en geïnteresseerde collega's uit de Lage Landen.

Elk van de vier jarigen stond in voor een deel van het erg gevarieerd wetenschappelijk programma.

Gender: gelijkenissen en verschillen

Na de officiële opening van het congres door Gabriël Van Damme mocht de Stichting Tijdschrift voor Seksuologie o.l.v. Luk Gijs de wetenschappelijke spits afbijten met het symposium 'Gender: verschillen en gelijkenissen'. Hierin zouden we onder meer een antwoord krijgen op de vraag waarin mannen en vrouwen (op seksueel gebied) werkelijk van elkaar verschillen...

Genetisch en neurobiologisch perspectief

Anton Grootegoed startte meteen op kruissnelheid met een synthese van genderdifferentiatie (intra-uterien) en de rol van genen en hormonen hierbij (met mogelijke defecten bij fouten in deze systemen). Een innovatieve ontwikkeling op dit domein is een nieuw 'pad' dat gevonden werd als het gaat om de invloed van de genen op de hersenen. Men is er tot nog toe van uit gegaan dat deze invloed via het gonadale systeem liep (genen zorgen ervoor dat er zich bij mannen testes en bij vrouwen ovaria ontwikkelen die dan op hun beurt een invloed uitoefenen op de hersenen), maar recent onderzoek toont aan dat er ook een directe invloed zou zijn van de genen op de hersenen.

Dick Swaab legde in zijn presentatie de klemtoon op genderverschillen (en hun mogelijke oorsprong in de herse-

nen), transseksualiteit en seksuele oriëntatie (en mogelijke oorzaken hiervan). Concluderend stelde Swaab dat er geen zekerheid kan gegeven worden over de werkelijke oorzaken van deze fenomenen, hoewel hij wel overtuigd is dat de rol van de omgeving bij zowel transseksualiteit als seksuele oriëntatie te verwaarlozen is, in tegenstelling tot wat enkele decennia geleden verkondigd werd.

Ontwikkeling en behandeling van genderidentiteitsstoornissen: een psychologisch perspectief

Peggy Cohen-Kettenis maakte in haar uiteenzetting een onderscheid tussen genderidentiteit en genderrol. Op de genderrolontwikkeling zijn zowel biologische als omgevingsfactoren, maar vooral ook leerprocessen bij het kind zelf, van invloed.

In haar model voor genderidentiteit gaat Peggy Cohen-Kettenis uit van een biologische predispositie waarbij afhankelijk van de sterkte van die predispositie er meer of minder ruimte is voor externe beïnvloeding. Dit impliceert dat atypisch genderrolgedrag, evenals aandoeningen op het gebied van de geslachtsdifferentiatie niet per definitie een aanwijzing zijn voor een genderidentiteitsstoornis. Bijgevolg pleit ze voor een niet te snelle geslachtstoewijzing bij geslachtsdifferentiatie stoornissen en voor uitgebreide therapeutische exploratie bij persisterende genderidentiteitsstoornissen. In het laatste geval stelt men volgens haar best de puberteit uit, waarna op 16-jarige leeftijd met cross-seksuele hormonen gestart kan worden. Tevens stelde zij dat genderidentiteitsstoornissen niet altijd zijn terug te voeren op een probleem met de geslachtsdifferentiatie.

Genderverschillen en gelijkenissen in de seksuele respons: een psychofysiologisch perspectief

Het gedegen onderzoek van Ellen Laan bracht helderheid in de genderverschillen en -gelijkenissen in de seksuele respons. De subjectieve seksuele respons van vrouwen wordt, in tegenstelling tot die van mannen, meer bepaald door betekenissen die met de context en de stimulus samenhangen. De voor de hand liggende conclusie dat mannen gevoeliger zijn voor seksuele prikkels blijkt echter onjuist. Inhibitie is het sleutelwoord: vrouwen inhiberen de seksuele respons 'automatisch', terwijl mannen deze respons gecontroleerd (op bevel) kunnen inhiberen. Bij de vraag of vrouwen hun seksuele opwinding beter remmen dan mannen dient dus onderscheid gemaakt te worden tussen onbewust (dat doen vrouwen beter) en bewust (dat kunnen mannen beter).

Seksueel gedrag en relaties: verschillen en gelijkenissen tussen mannen en vrouwen: een sociaal-psychologisch perspectief

De aanwezigheid van Janet Hyde op dit congres zal niet licht vergeten worden. Op bevlogen wijze illustreerde ze haar vernieuwende theorie ('Gender Similarities Hypothesis'), die in tegenspraak is met het meest courante model ('Gender Differences Model') aan de hand van resultaten van enkele meta-analyses. Hieruit bleek dat, in tegenstelling wat verschillende media ons willen doen geloven, mannen en vrouwen helemaal niet veel van elkaar verschillen.

De grootste verschillen (op seksueel vlak) worden gevonden op het punt van ‘masturbatie-frequentie’ en ‘houding tegenover occasionele seks’, waarop mannen aanmerkelijk hoger scoren dan vrouwen. Haar verhaal was een pleidooi voor een genuanceerde visie op genderverschillen en –gelijkenissen.

Seksuologie op ‘t randje

Na de lunch verzorgde de NVVS het thema ‘Seksuologie op ‘t randje’. Maria Schopman leidde dit thema in waarbij de grenzen van de seksuologie zouden worden opgezocht. Ideeën over de rol van de seksuologische hulpverlener in ethisch en morele ‘grijze zones’ werden door verschillende sprekers belicht.

De designer vagina

Philomeen Weijenborg vertelde dat de laatste jaren de verzoeken tot chirurgische ingrepen aan de vagina verdubbeld zijn. Enerzijds lijken vrouwen niet bekend met de normale fysiologische veranderingen van hun vagina. Anderzijds propageert de media een soort ‘designer vagina’. Het scheren, de hype van de laatste jaren, maakt de schaamlippen meer zichtbaar. Strakke schaamlippen zijn –net als strakke buikjes– in. Veel seksuele (pijn)klachten of irritaties tijdens het sporten (schuren) worden door vrouwen gelinkt aan te grote schaamlippen. De vraag rijst hierbij of het lichaam door allerlei chirurgische kunstgrepen moet worden aangepast? Of moeten we eerder denken aan een beïnvloeding van de manier waarop mensen denken over hun geslachtsdelen? Inmiddels ligt er een concept voor richtlijnen ten behoeve van gynaecologen klaar.

Wat is de satisfactie na labiumreductie? Zijn de klachten van vrouwen opgelost? Wat is de rol van de partner? Is er sprake van een body dysmorphic disorder? Allemaal vragen waar via onderzoek nog te weinig antwoorden op zijn verkregen. In de toekomst lijkt ook hier een duidelijke rol voor ons, seksuologen, weggelegd.

Will medical solutions to sexual problems make sexological science and care obsolete?

De laatste jaren is het terrein van de seksuologie meer en meer ingenomen door de ‘sexual medicine’. Het grote verschil tussen seksuologie en ‘sexual medicine’ is volgens David Rowland een verschillend paradigma: terwijl de seksuologie van oudsher uitgaat van een biopsychosociaal model, focust de ‘sexual medicine’ op een ‘disease model’, waarbij biologische (farmacologische) behandeling op de voorgrond staat. Deze verschuiving heeft grote implicaties voor patiënten, maar zeker ook voor seksuologen. Deze evolutie heeft voor- en nadelen, maar toch roept David Rowland seksuologen op om mee te denken over manieren om (terug) mee de agenda op gebied van seksuologisch onderzoek en behandeling te bepalen. Een uitdaging voor elk van ons...

Sekswerkers en seksuologen: samenwerking

“Goedemiddag collega’s”: zo begon Mariska Majoor haar uiteenzetting. Als ex-prostitutie en directeur van het PIC

(Prostitutie Informatie Centrum) heeft zij een aparte visie op de samenwerking tussen seksuologen en sekswerkers. De meerwaarde van een surrogaat-partner zit volgens Mariska Majoor in het seksueel lichaamswerk als extra toevoeging aan sekstherapie. Daarnaast geeft deze de mogelijkheid tot directe training in sociaal seksuele vaardigheden.

Het beperkt aantal reacties uit de zaal doet vermoeden dat de seksuologen met deze samenwerking slechts geringe ervaring hebben. Vragen die rijzen zijn: Hoe weet men of een sekswerker goed werk levert? Hoe zit het met de financiële vergoedingen? Belgische en Nederlandse seksuologen lijken voor een samenwerking open te staan...

Valse beschuldigingen in zedenzaken

Nicole Nierop (Landelijke Expertisegroep Bijzondere Zedenzaken, korps Landelijke Politiediensten) gaf een fascinerende lezing over haar werk: het in een vroeg stadium onderzoeken of aangiften in zedenzaken mogelijk vals zijn. Het advies van haar multidisciplinaire Expertisegroep wordt ingewonnen alvorens wordt beslist of een beschuldigde wordt aangehouden. De Expertisegroep bestaat uit deskundigen op het gebied van functieleerpsychologie, rechtspsychologie, klinische psychologie, orthopedagogie, geneeskunde en onderzoekkunde. Nicole van Nierop gaf voorbeelden van gruwelijke misdaden die soms achteraf niet bleken gebeurd te zijn. Het belang van de Expertisegroep kan hierin moeilijk overschat worden: een (onterechte) beschuldiging in zedenzaken achtervolgt iemand voor de rest van zijn (of haar) leven.

Erotische overdracht en tegenoverdracht

Marc Hebbrecht, een bevoegen psychoanalyticus, presenteerde in zijn lezing beschouwingen over erotische overdracht en tegenoverdracht. Onder overdracht wordt het geheel van gevoelens verstaan die de patiënt ervaart ten aanzien van de therapeut. Tegenoverdracht zijn de gevoelens die de therapeut ervaart ten aanzien van de patiënt. Wanneer de analyticus de tegenoverdracht niet herkent kan deze escaleren. In 1915 publiceerde Freud een artikel over de overdrachtstheorie waarin hij duidelijke adviezen geeft hoe hier het best mee omgegaan kan worden. Marc Hebbrecht vertelde aan de hand van zijn ervaringen hoe de erotische overdracht en tegenoverdracht zich kunnen ontwikkelen. Zo werd o.m. geïllustreerd hoe het niet onderkennen van een homoseksuele overdracht tot een escalatie van seksuele acting-out leidde. In de psychoanalyse wordt geijverd voor een intense samenwerking tussen cliënt en therapeut waarin passies toegelaten worden, waarbij niet mag gevluht worden voor erotische overdracht of tegenoverdracht.

Na een gezellig diner en een dansfeest en een (voor sommige korte) verkwikkende nachtrust kon iedereen er zaterdagmorgen opnieuw tegenaan.

Voor het tweede luik op gang werd gefloten, klom Jacques van Lankveld het podium op om een intentieverklaring voor te lezen. Hierin stelde hij dat afgevaardigden van de verschillende verenigingen die samen het congres organiseerden het eens zijn geworden over een overkoepelend ‘or-

gaan' dat zal trachten er voor te zorgen dat zowel onderzoek, hulpverlening als preventie in Nederland en Vlaanderen op elkaar afgestemd worden. Elk van de afgevaardigden zal dit intentieplan binnenkort voorleggen aan het volledige bestuur van zijn of haar organisatie. Hier horen we binnenkort ongetwijfeld meer over...

Vrouwelijke seksualiteit multidisciplinair bekeken

Paul Enzlin mocht namens de VVS het symposium over vrouwelijke seksualiteit voorzitten. Hij kon bogen op een mooi triumviraat van deskundigen, die elk vanuit hun expertise een beeld gaven van de vrouwelijke seksualiteit.

The physiology of female sexual functioning

Roy Levin spreekt met een naturel die je bij de meesten onder ons enkel aantreft in de eigen huiskamer. Hij bracht ons een overzicht van zijn onderzoek naar (vrouwelijke) seksualiteit van de voorbije 25 jaar en zijn visie op de toekomst. Met de klemtoon op vrouwelijke arousal besprak hij de verschillende (potentieel) erotische gebieden: clitoris, labia minora, periurethrale glans, Halban's fascia, G-spot en hersenen. Volgens hem is er nog een onontgonnen gebied in beeldvormend onderzoek (fMRI) van de hersenen bij vrouwelijke opwinding en orgasme.

Tussen passie en liefde! (R)evolutie van het seksueel verlangen bij de vrouw

Maureen Luyens verklaarde vanuit haar uitgebreide praktijkervaring het verschil bij vrouwen tussen seks kunnen en seks willen hebben. Spontaan verlangen is bij vrouwen volgens haar een utopie, zeker in een duurzame relatie: de redenen om seks te hebben zijn bij vrouwen veel meer divers dan bij mannen. Voor therapie gaat haar voorkeur uit naar een integratieve benadering waarbij eclecticisch gewerkt wordt en waarbij anders gedacht wordt over seks: 'bereidheid om te vrijen' brengt je verder dan 'zijn moeten hebben' als voorwaarde. Uiteindelijk is therapie vooral zoeken naar een goed evenwicht tussen geven en nemen, op zoek gaan naar wat voor vrouwen plezierig is in plaats van zoeken hoe zij zich tegen hun partner kunnen verdedigen en afschermen, want: "de pijn van het onvervulbare verlangen zal er altijd zijn; dit is nu net de bron van alle verlangen!"

Exploitatie van de vrouwelijke lichamelijkeheid

Vanuit een alternatief perspectief (ze verklapte dat er wat overredingskracht nodig was om haar op het congres te krijgen), presenteerde Veerle Draulans haar bevindingen over de positie van vrouwen wereldwijd. Deze is niet steeds rooskleurig, vooral niet waar het gaat om geweld tegen vrouwen. Dit komt regelmatig voor, zowel voor de geboorte (selectieve abortus) als tijdens alle levensfasen (baby, adolescent tot oudere). Bovendien blijkt uit cijfers van de Verenigde Naties dat geweld tegen vrouwen, gebruikt als oorlogswapen, steeds vaker voorkomt. Er is hierin nog veel werk op alle niveaus, van het individuele tot het brede maatschappelijke.

Seks en historie

René Kropman zat namens de WVSD het symposium voor dat handelde over seksualiteit doorheen de geschiedenis. Ondanks het mooie weer en de uitnodigende aanwezigheid van vele winkels en terrasjes, zat de zaal nog aardig vol. Schematisch werd een overzicht gegeven van de seksualiteit en lichamelijkeheid doorheen de laatste 2000 jaar.

"Il Gabinetto Segreto": de geheime verzameling van het Nationaal Museum te Napels

Eric Felderhof nam ons, aan de hand van een kleine jongen uit Pompeï, mee in de wereld van deze havenstad. Falussen (van soms angstwekkend omvang), openlijk bloot en beelden van mensen die seks hebben, waren in die tijd geen pornografische beeltenissen, maar tekenen van vruchtbaarheid, rijkdom en uitingen van kracht. Ze werden onder meer teruggevonden op gevels en als wandversiering in de huis- of slaapkamer. Deze afbeeldingen en beelden, die in Pompeï zijn opgegraven, werden in de 19e eeuw uit het Nationaal Museum in Napels verwijderd en op een gegeven moment zelfs ingemetseld zodat deze 'aanstootgevende' beelden de bezoekers niet zouden bezoedelen. Tot op heden staat deze collectie achter gesloten (smeedijzeren) deuren en is ze enkel na afspraak en per grote uitzondering te bezichtigen.

The "Institut für Sexualwissenschaft" of Magnus Hirschfeld

Als neofiet binnen de seksuologie kende ik Magnus Hirschfeld en zijn Instituut niet. Dirk Schultheiss' presentatie was voor mij een openbaring over het feit dat iemand als Magnus Hirschfeld, door een Amerikaanse krant de 'Einstein of Sex' gedoopt, al 100 jaar geleden voltijds met seksuologie bezig was en in 1919 zijn 'Institute of Sexology' in Berlijn oprichtte, waar plaats was voor onderzoek, behandeling van patiënten en informatie voor het algemeen publiek. Na een jammerlijke verschuiving van de politieke macht in Duitsland werd in 1933 het Instituut geplunderd en de bibliotheek in brand gestoken. De medewerkers van het Instituut zijn op de vlucht moeten slaan en hebben elders hun expertise verder op punt gesteld.

De evolutie van seksualiteit in de 20ste eeuw

Johan Mattelaer presenteerde ons de evolutie van de seksualiteit in de 20e eeuw, van de preutsheid in het begin van de 20ste eeuw tot op heden. In het begin van de vorige eeuw was seks, onder invloed van de Kerk en de strenge Victoriaanse moraal, maar ook onder invloed van de geneeskunde (o.a. masturbatie als oorzaak van ziekte), een taboe. Onder invloed van verschillende pioniers, alsook door de toegenomen kennis op gebied van seksuologie, werd seks meer bespreekbaar in de samenleving.

Een meer persoonlijk verhaal over seksualiteit vanaf de jaren '50 werd ons door Oswalt Kolle gebracht. Mensen die heimwee hebben naar de goede oude tijd ("Toen seks nog vies en de lucht nog zuiver was"), kunnen bij deze kranige zeventiger op weinig begrip rekenen. Zijn missie (seksuele voorlichting geven via boeken en films) werd in de jaren '50 tot '70 meermaals tegengewerkt door de bestaande wetten (inclusief gerechtelijke veroordelingen) en de invloed van

de kerk in Duitsland. Hij is evenwel blijven volharden en is uiteindelijk blij en trots over wat hij bereikt heeft.

Vrouwelijk genitaal: 500 jaar na Da Vinci

Sinds Leonardo Da Vinci, die de vagina voorstelde als een groot, gapend gat, is er gelukkig meer inzicht gekomen in de anatomie van de vrouwelijke geslachtsorganen. Mels Van Driel gaf ons een overzicht van de huidige kennis m.b.t. de vrouwelijke prostaat, de clitoris en de vagina en de penis tijdens coïtus.

Tijdens de afsluitende borrel was iedereen zichtbaar afgeemat maar bovenal tevreden over de inhoud en de vorm van dit congres. Het zal niet makkelijk zijn om dit congres te evenaren laat staan te overtreffen maar zolang je niet probeert...

We kijken dus al reikhalzend uit naar het volgende lustrumcongres.

Drs. T.M.I. Platteau, geestelijk gezondheidskundige, seksuoloog i.o. Instituut voor Tropische Geneeskunde, Nationalestraat 155, 2000 Antwerpen, België. Tel. 0032 3 247 64 65; tplatteau@itg.be

Drs. S. Tuerlinckx, geestelijk gezondheidskundige, seksuoloog i.o. RIAGG Maastricht, Parallelweg 45-47, 6221 BD Maastricht.

Drs. I.M.L.H. Gruijters, GZ-psycholoog, seksuoloog i.o., GGZ Oost-Brabant, Wesselmanlaan 25, Helmond

Drs. J.E.C. de Groot, psycholoog, seksuoloog i.o., Psychologische praktijk voor kinderen en volwassenen; Coaching voor musici. Plantageweg 34b, 3061PK Rotterdam.